

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(37\).2020.201604](https://doi.org/10.18371/fp.1(37).2020.201604)

УДК 338.24: 631.11

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

ГЛУХОВА Валентина Іванівна

к.е.н., доцент,

зав. кафедри обліку і фінансів

Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3120-9651>

e-mail: glukhova710@gmail.com

КРАВЧЕНКО Христина Володимирівна

студентка Кременчуцького національного

університету ім.М.Остроградського

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1287-9249>

e-mail: gofly375@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто основні форми та види державної фінансової підтримки виробників сільськогосподарської продукції. Проаналізовано динаміку обсягів бюджетного фінансування сільськогосподарських підприємств України. Здійснено аналіз динаміки обсягів податків, сплачених сільгоспвиробниками до бюджету. Проведено оцінку бюджетно-податкової політики держави в галузі сільськогосподарського виробництва України, виявлено проблемні моменти та запропоновано шляхи її вдосконалення.

Ключові слова. бюджетно-податкова політика, сільське господарство, державна підтримка, бюджетні кошти, аграрний сектор.

Постановка проблеми. Багаторічний світовий досвід ведення сільськогосподарства показує, що через специфіку цієї галузі вона потребує активного втручання держави в про-

Аннотация. В статье рассмотрены основные формы и виды государственной финансовой поддержки производителей сельскохозяйственной продукции. Проанализирована динамика объемов бюджетного финансирования сельскохозяйственных предприятий Украины. Осуществлен анализ динамики объемов налогов, уплаченных сельхозпроизводителями в бюджет. Проведена оценка бюджетно-налоговой политики государства в области сельскохозяйственного производства Украины, выявлены проблемные моменты и предложены пути ее совершенствования.

Ключевые слова. бюджетно-налоговая политика, сельское хозяйство, государственная поддержка, бюджетные средства, аграрный сектор.

цес її функціонування. Аграрний сектор є одним із найголовніших в економіці та стратегічно важливих для національної безпеки. Відповідно, всі засоби державного регулювання, в то-

му числі бюджетно-податкового, мають сприяти його ефективному функціонуванню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове підґрунтя фундаментальних засад впливу бюджетно-податкової політики на діяльність сільського господарства сформовано у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Амбросов В. Я. [1], Думанська І.Ю. [2], Карпишин Ю.В., Сус Л.В. [3], Коваленко О. А. [4], Синенко О. О. [5], Яцух О.О. [6], Алстон Дж. М. [7], Латруфе Л. [8] та ін.

В умовах мінливості бюджетно-податкової політики постає нагальна необхідність розширення теоретико-методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо її вдосконалення з метою підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України.

Мета статті. Метою статті є дослідження впливу бюджетно-податкової

політики на діяльність сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі, виявлення проблемних моментів і напрямів її вдосконалення.

Виклад основних результатів. Одним із найважливіших чинників ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств є підтримка держави. Бюджетні видатки, у вигляді цілеспрямованої державної підтримки, здатні підвищувати конкурентоспроможність сільського господарства.

Державна фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств багатоаспектна (рис. 1), та здійснюється через реалізацію бюджетно-податкової, інвестиційної, кредитної, цінової політики держави. Стимулювання інвестицій та інновацій, пільгове оподаткування, субсидування виробництва – це форми державної фінансової підтримки, що здійснюються через бюджетно-податкову політику, вплив якої досліджується в даній роботі.

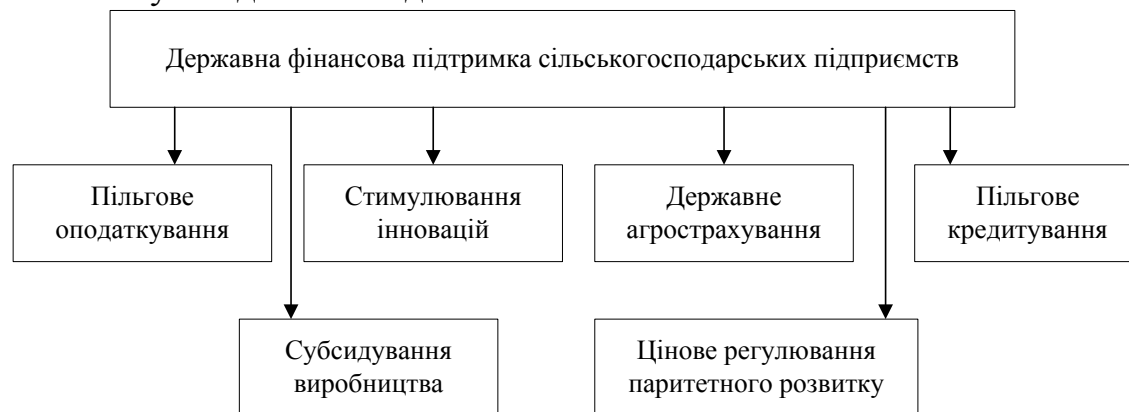

Рис. 1. Механізм державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств

Джерело: складено авторами на підставі джерела [9]

В широкому розумінні бюджетно-податкова політика здійснює одночасний подвійний вплив на розвиток підприємств аграрного сектору економіки: податкові механізми вилучають

накопичені кошти, перерозподіляють їх та за допомогою бюджетних механізмів повертають сільськогосподарським товаровиробникам, стимулюючи розширення виробництва з метою

підвищення їх конкурентоспроможності.

Бюджетно-податкова політика в галузі сільського господарства реалізується через відповідний фінансовий механізм, складовими якого є специфічні інструменти (податки, збори, асигнування, трансферти з бюджету), важелі (ставки, ліміти, норми), а також інституційно-організаційне забезпечення (Міністерство аграрної політики та продовольства України, Аграрний фонд та інші інститути).

Якщо бюджетне фінансування здійснює прямий вплив на діяльність сільськогосподарських підприємств, то опосередкований вплив пов'язаний здебільшого із застосуванням пільгового оподаткування. Проаналізуємо динаміку всієї прямої та опосередкованої державної фінансової підтримки сільського господарства, яка представлена на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка обсягів державної фінансової підтримки сільського господарства протягом 2014-2018 років, млн грн

Джерело: складено авторами за даними: [10; 11].

З рис. 2 бачимо, що в останні роки в Україні дуже скорочується бюджетна підтримка аграрної галузі. Як свідчить аналіз, протягом останніх років державна підтримка аграрної галузі зазнала значних змін. Раніше це були невеликі обсяги прямої державної підтримки та спеціальний режим оподаткування ПДВ. Так, протягом 2015–2016 років майже 14 тис. суб'єктів господарювання в сільському господар-

стві скористалися правом та отримали пільгу з ПДВ [12]. У 2016 році порівняно з 2015 роком фінансування сільського господарства зменшилось більше, ніж наполовину, що відбулося через скасування спецрежиму ПДВ.

Рівень підтримки аграрної галузі, перш за все, характеризує пряме бюджетне фінансування сільського господарства в Україні. Більш детальніше аналіз фінансування з бюджету прове-

дено як в цілому, так і окремо в розрізі державного та місцевого бюджетів. На рис. 3 наведено динаміку сум видатків з бюджету, спрямованих на підтримку сільського господарства протягом 2014-2018 років. Упродовж останніх п'яти років державна підтримка сільського господарства в Україні харак-

теризується недофінансуванням, адже фактичні видатки з підтримки аграрного сектору кожного року відстають від запланованих. Тобто динаміка рівня фінансування державних програм свідчить, що вони в аналізованій період не реалізовані в повному обсязі.

Рис. 3. Обсяги виконання плану державної підтримки сільського господарства з бюджету

Джерело: складено за даними [11]

Розглянемо більш детально динаміку структури всіх фактичних видатків на сільське господарство протягом 2014-2018 рр., профінансованого з державного та місцевого бюджетів (рис. 4). Видатки місцевих бюджетів на сільське господарство, починаючи з 2016 року, як по абсолютній величині, так і по відносній, значно зменшилися, що в умовах реформи бюджетної децентралізації є негативним явищем, адже не сприяє підтримці та розвитку сільськогосподарського виробництва.

Варто зазначити, що всі виділені кошти складаються безпосередньо з дотацій державного бюджету, з коштів

за цільовими бюджетними програмами розвитку аграрно-промислового комплексу, а також з коштів місцевих бюджетів. Останнім часом спостерігається збільшення дотацій, в тому числі особливо дотацій для розвитку тваринництва (рис. 5).

Хоча пряме бюджетне фінансування сільського господарства в Україні і зростає, однак переважно така фінансова підтримка здійснюється на поточні цілі сільгоспвиробників, а стимулювання їх інноваційно-інвестиційної діяльності за рахунок бюджетних

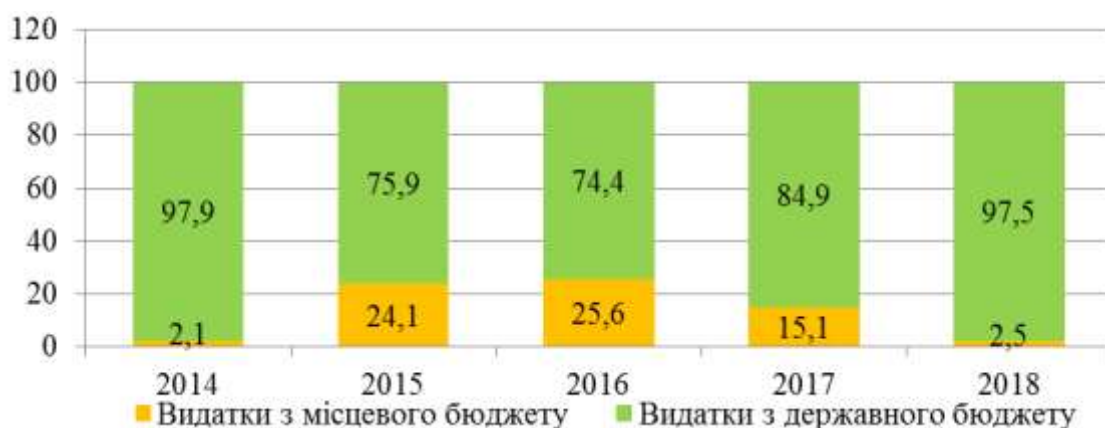

Рис. 4. Структура всіх видатків з бюджету на сільське господарство по факту, %
Джерело: складено за даними [11]

Рис. 5. Динаміка державної фінансової підтримки за рахунок дотацій, млн грн
Джерело: складено за даними [6]

коштів не відбувається належним чином. Відповідно, і результативність такої фінансової підтримки мало відчутна на показниках фінансово-господарської діяльності. Так, наприклад, за даними статистичної звітності рівень рентабельності всієї діяльності сільськогосподарських товаровиробників з 2015 р. по 2018 р. знизився фактично в 8,7 разів (з 30,4 % до 3,5 %) [10].

Ціль програм державної підтримки повинна полягати в отриманні більш високих доходів сільгоспвиробника-

ми, що дозволить принаймні деякий обсяг ресурсів повернути через вищі податкові надходження.

Податкова політика щодо сільськогосподарських підприємств, починаючи з 2014 р., різко змінилась. З 1 січня 2015 р. фіксований сільськогосподарський податок трансформовано в єдиний податок 4-ї групи із збільшенням бази (нормативно-грошової оцінки землі) та ставок податку, що призвело до збільшення податкового навантаження на сільськогосподарських товаровиробників.

Проаналізуємо динаміку обсягів де- робниками до бюджету (табл. 1). яких податків, сплачених сільгоспви-

Таблиця 1

Сума окремих платежів до бюджету, сплачених від аграрного сектору економіки України, млн грн

Показник	2015	2016	2017	2018	Темп росту
Сума платежів до бюджету, всього	14392,0	15149,82	24835,61	23274,8	1,62
в т. ч.:					
єдиний податок 4 гр.	2024,23	3540,82	4270,11	5272,19	2,60
податок на прибуток	369,7	529,0	560,2	950,1	2,57
ПДВ до бюджету	1317,0	11080,0	20005,3	17052,0	12,95

Джерело: складено за даними: [11; 12]

Податкова політика в останні роки характеризується нестабільністю й суттєвим збільшенням податкового навантаження на виробників сільськогосподарської продукції. У 2018 р. агросектор сплатив в 1,62 рази більше, ніж у 2015 р. Одним із факторів такого зростання стало розширення бази оподаткування з 2017 р. шляхом зміни режиму оподаткування ПДВ для агровиробників.

Таким чином, на розвиток і функціонування сільськогосподарських виробників негативно впливає нестабільність податкової політики та посилення в останні роки податкового навантаження. За нашими розрахунками, податкове навантаження сум платежів до бюджету, наведених вище, по відношенню до ВВП, зросло з 0,073 % до 0,65 %, тобто в 8,9 разів [10].

Науковець М. Дем'яненко наголошує, що оподаткування сільськогосподарських підприємств має бути диференційованим для різних категорій сільськогосподарських суб'єктів гос-

подарювання, а «система оподаткування сільськогосподарських підприємств у першу чергу має виконувати функції стимулювання та регулювання розвитку аграрного сектору економіки країни, і лише в останню чергу – фіскальну» [13, с.15]. Проте в сучасній практиці система оподаткування має розбалансований характер.

Наразі існує низка проблем у діючому механізмі реалізації бюджетно-податкової політики в галузі сільськогосподарського виробництва:

- незбалансованість і нерівномірність розподілу державної фінансової підтримки;
- роздробленість, хаотичне формування та бюджетування програм підтримки, скорочення коштів державної підтримки;
- обмежені можливості повернення державних інвестицій через більші податкові надходження від аграрного сектору;

– нестабільність податкової політики та посилення податкового навантаження;

– недосконалість та недостатня дієвість законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють питання надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам.

Для їх вирішення доцільним, на нашу думку, є: достатнє і своєчасне бюджетне фінансування; здійснення розподілу бюджетних асигнувань та пільгового оподаткування у повній прозорості, ефективності; стимулювання інвестиційної діяльності, сприяння активізації інвестиційних процесів у сільському господарстві; побудова оподаткування на основі рівномірного податкового навантаження, враховуючи дохідність виробництва; вдосконалення законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють питання надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам.

Висновки. Аграрний сектор економіки України активно розвивається та має значний потенціал подальшого розвитку. В сьогоденних умовах не-

обхідність державного регулювання сільського господарства є незаперечним фактом. В Україні проблема ефективного розвитку аграрної економіки і підвищення конкурентоспроможності підприємств полягає в тому, щоб розробити такі заходи державного регулювання, які дали б змогу звести до мінімуму недоліки, властиві державній фінансовій політиці, і зокрема, бюджетно-податковій.

Отже, неодмінною умовою сталого розвитку аграрного сектору економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави є виважена бюджетно-податкова політика. Тому найважливішою умовою подальшого розвитку аграрної галузі є забезпечення підвищення її конкурентоспроможності шляхом якісного та ефективного фінансового забезпечення.

Таким чином, для сільського господарства України необхідні чіткі правила у вигляді стабільної фінансової політики і законодавства, а це може стати предметом подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Амбросов В. Я. Ринок і стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2013. № 10. 186 с.
2. Думанська І. Ю. Оптимізація видатків держави для фінансового забезпечення інноваційного процесу АПК. *Вісник Хмельницького національного університету*, 2018. № 3. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Vchnu_ekon_2018_3\(1\)_23.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Vchnu_ekon_2018_3(1)_23.pdf). (дата звернення: 5.03.2020)
3. Карпишин Ю.В., Сус Л. В. Податкові механізми регулювання діяльності агрохолдингів в Україні. *Економіка сільського господарства і АПК*. 2019.

- URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-2_0-pages-209_217.pdf. (дата звернення: 2.03.2020)
4. Коваленко О. А. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва. *Ефективна економіка*. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1808/>. (дата звернення: 9.03.2020)
 5. Синенко О. О. Фінансовий механізм функціонування аграрних підприємств: зарубіжний досвід. *Фінансовий простір*. 2019. № 2 (34). URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/issue/view/34/37>. (дата звернення: 2.03.2020)
 6. Яцух О. О. Домінанти фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія і практика: дис. на здобуття наукового ступеня доктора екон. наук: 08.00.08. Харків, 2019.
 7. Alston, J. M. Agricultural Research, Productivity, and Food Commodity Prices / J. M. Alston, J. M. Beddow, P. G. Pardey / Giannini Foundation. — Mode of access: http://giannini.ucop.edu/media/are-update/files/articles/v12n2_5.pdf. (accessed 15 March 2020)
 8. Latruffe, L. Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and AgriFood Sectors: OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers N 30 / OECD iLibrary. Mode of access: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/competitiveness-productivity-and-efficiency-in-the-agricultural-and-agri-foodsectors_5km91nkdt6d6-en?crawler=true. (accessed 5 March 2020)
 9. Могилова М. М., Білоусько Я. К., Підлісецький Г. М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі. *Економіка АПК*. 2013. №2. 61-67 с.
 10. Сільське господарство України. Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf. (дата звернення: 2.03.2020)
 11. Офіційний веб-сайт Державної служби Казначейства. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>. (дата звернення: 9.03.2020)
 12. Звіт Рахункової палати. URL: http://old.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16758046/Zvit_27-4_2018.pdf?subportal=main. (дата звернення: 2.03.2020)
 13. Дем'яненко М.Я. Національна система державної підтримки аграрного сектору в умовах членства України в СОТ. *Облік і фінанси АПК*. 2008. № 3.